

KULTÚRA

ROČNÍK XIII. – č. 9

DVOJTÝŽDENNÍK ZÁVISLÝ OD ETIKY

5. MÁJA 2010

Vydáva Factum bonum, s. r. o. • Šéfredaktor Teodor Križka • Redakcia: Sološnická 41, 841 04 Bratislava, Mobil: 0903 846 313 • e-mail: redakcia@kultura-fb.sk • Cena 1,00€

Snímka: Katarína Džunková

V oľným okom za hviezdnej noci môžeme pozorovať tri či päťtisíc hviezd. Je možné, že hviezda, ktorej svetlo jasne vidíme, už dávno zanikla. Cesta od nej k nám je taká ďaleká, že jej svetlo ešte stále putuje. Tento jav z vesmíru môže byť aj obrazom ľudí minulosti, ktorí žili na tejto zemi, hoci aj pred niekoľkými storočiami. Svetlo ich životného príkladu nám ide v ústrety i dnes. Právom to platí o osobnostiach, ktoré Cirkev povýšila na oltár. Svetlo ich života je pre nás aktuálne a vytvárame s nimi „communio sanctorum.“

Nie je to inak ani v súvislosti s osobnosťou svetového formátu - sv. Vojtechom, biskupom a mučeníkom.

Úcta k nemu sa v mnohorakej podobe prejavovala celé storočia, predovšetkým v živote poľského národa, kde mučeníckou smrťou zomrel r. 997 a už o dva roky bol kanonizovaný. Táto úcta bola živá na území českého kráľovstva, z ktorého vyšiel, ale aj v Uhorsku, kde si uctievali tohto svätca ako krajinského patróna. Na území bývalej Svätej rímskej ríše nemeckého národa si ho uctievali ako ríšskeho patróna, ale jeho úcta je známa aj na území dnešného Talianska, kde sa zdržiaval ako benediktínsky mních. Právom, veď prezieravá činnosť biskupa Vojtecha, hlboké a pravoverné učenie, oddanosť svätej Cirkvi, apoštolská horlivosť a veľkodušnosť i obeta jeho života mu získali obdiv aj u jeho nepriateľov.

Uvedomujeme si, že jeho misionárske dielo je veľkým a dôležitým prínosom pre rast spoločných kresťanských koreňov Európy. Tým, že Vojtech uplatňoval svoje charizmatiké dary,

Úcta sv. Vojtecha v dejinách Slovákov

prispel rozhodujúcim spôsobom pri vytváraní Európy predovšetkým v oblasti náboženskej, ale aj občianskej a kultúrnej jednoty. Sv. Vojtecha právom možno podľa mnohých pokladať „za významného propagátora slovanskej myšlienky vtedajšej Európe,“ a v tomto ohľade mu

VILIAM JUDÁK

NITRIANSKY SÍDELNÝ BISKUP

právom patrí popri sv. Cyrilovi-Konštantínovi a Metodovi popredné miesto.

Mnohokrát sa ľudstvo presvedčilo, že ani dnes nejstuje iná cesta, akou išiel tento svätec, „ktorý spája národy,“ k prekonaniu rôznych napätí, chaosu, rozdelenia a protikladov nielen v Európe, ale aj na celom svete. Pápež Ján Pavol II. v encyklike Slavorum Apostoli v tomto duchu napísal: „Byť kresťanmi v dnešnej dobe znamená byť tvorcami vzájomného spoločenstva v Cirkvi aj v spoločnosti.“

V tomto duchu sa prihovril veľký pápež našich čias aj k Európskej rade v Strasburgu 8. októbra 1998: „Je veľa dávnych zdrojov tejto civilizácie pochádzajúcich z Grécka a Ríma, z prvkov keltských, slovanských a germánskych, ktoré boli hlboko poznačené kresťanstvom. (...) Počas takmer dvadsiatich storočí vytvorilo

kresťanstvo pohľad na svet a na človeka, ktorý zostáva i dnes zásadným prínosom napriek všetkým rozdeleniam, slabostiam a dokonca i napriek zabúdaniu zo strany kresťanov.“

Určite k týmto duchovným hodnotám, ktoré sme si zachovali a ku ktorým sa hlásime aj dnes, prispela aj svätovojtešská úcta. Na území Slovenska ju možno sledovať až po súčasnosť. Sv. Vojtechovi sme zasvätili chrámy a kaplnky, postavili oltáre... Umelci ho zobrazili na monumentálnych i drobných umeleckých dielach.

Liturgická úcta v bývalom Uhorsku, súčasťou ktorého bolo aj Slovensko, je zaznačená aj v Nitrianskom evanjeliári, (druhá pol. 11. storočia) kde sa na deň sv. Vojtecha (23. apríla) uvádza názov evanjelia určeného na tento deň: Qui vos audit, me audit (Lc 10,16).

Na Ostrihomskej provinciálnej synode z r.1493 sa uvádza: „de Festivitatibus colendis in Ecclesia ac Diocesi et jurisdictione Strigoniensis: Festus gloriosi Pontificis et Martyris S. Adalberti, Ecclesiae nostrae Strigoniensis Patroni die 22 Apr.“ (deň sviatku sa však uvádza 22. apríl). Liturgia hodín z r.1424 a 1484 uvádza: „sequentia festa habentur... VI. Nov. Translatio S. Adalberti E.M.“

(Pokračovanie na 4. strane)

Ani neviem, o čom písať skôr, taký je tento čas plný protikladov a rozporov. Celý svet sa varí ako v jednom obrovskom neviditeľnom kotle. Slabším povahám sa zdá, že zlo triumfuje. Víťazný pochod zlého akoby prechádzal všetkými vrstvami, jednotlivcom, rodinou, ulicou, spoločnosťou, politikou, medzinárodným spoločenstvom. Ešte ho i sprevádzajú podivné katastrofy - zemetrasenia, výbuchy sopiek, pády lietadiel, ekologické pohromy, výkyvy počasia. Vnútorňý človek, obývajúci našu telesnú schránku, o ktorú sa tak úzkostlivo staráme, sa stavia na hlavu, aj keď ľudia ešte stále stoja na dvoch nohách, nie na rukách, ani sa zatiaľ nepresúvajú štvornožky ako zvieratá.

Milosrdenstvo chcem ako obeť

TEODOR KRIŽKA

Lenže onen vnútorňý človek už nemaľuje ako Leonardo da Vinci alebo Rembrandt, ale ako obyvateľ pravekej jaskyne. I hudobné rytmy sa už nepodobajú na Mozarta, Chopina, Bacha, Čajkovského či Rachmaninova alebo Šostakoviča, ba už ani nie na Beatles či Deep Purple, na ktorých podľa vyjadrenia mladého hierarchu on sám vyrástol, ale imituje skôr dupot nôh šamana okolo obetného ohňa. Mladým básnikom je na posmech Sládkovičova Marína, nehovorí im nič Ján Hollý, Janko Kráľ, parodujú Hviezdoslava, i Rúfus im je už iba objekt urážok. Nájdú sa i takí veľ duchovia, pre ktorých je slovenčina jazyk „fialový a drevený“. Iní by dokonca úplne vážne z literatúry vylúčili slová ako láska, pravda, nádej či viera. Ako so zdesením počúvam autentické svedectvá, na teologických fakultách len tak zo špásu alebo pre nedostatok iných príležitostí študujú i neveriaci mladí ľudia, v súkromí holdujúci okultizmu, mágií, sektárstvu, ázijským filozofiám. Pred pár rokmi som mal tú česť i osobne sedieť v kruhu študentov bratislavskej religionistiky, ktorí sa priam hrdili tým, že predmetu svojho štúdia neveria.

No stretávam sa aj s opačným extrémom. Ľudia hrajúci sa na obrancov mravnej čistoty a pravej viery sa horlivo pohoršujú, vypisujú listy vrchnostiam a šíria klebety, striehnuc na každé ľudské gesto, ak to preženiem, i na mimovoľný pohyb oka, aby zo samého stredu svojho zmyslu pre spravodlivosť a záujmu o spásu duše svojho bližného čím viac skompromitovali nevinnú osobu.

Ani neviem, ktorá podoba zla je väčšia. Či prírodné katastrofy, alebo zlomyseľnosť maskujúca sa ušľachtilými pohnútkami. Či otvorená nenávisť, alebo nenávisť maskujúca sa „vznešeným a čistým úmyslom“.

Isteže, nepísal by som o tom, keby som dôsledky oboch druhov týchto javov nezažil na vlastnej koži. A vonkoncom ich neberiem na ľahkú váhu; nakoniec, priznávam sa, za každým ma zaskočia, hoci sa cítim na ne pripravený a voči nim imúnny.

(Pokračovanie na 2. strane)

www.kultura-fb.sk

MUDr. František Šubík
(básnik Andrej Žarnov)

Jednou z krajín vojnovnej Európy, ktorú zasiahli odozvy katyňskej tragédie, bolo aj Slovensko. Na veľké počudovanie však katyňská problematika vo vzťahu k Slovensku však podnes nebola domácou historiografiou vôbec spracovaná. Príčin tohto stavu je viacero, jednou z nich je však akiste nechut' oficiálnej historiografie spomínať zločiny komunizmu, obzvlášť pred rokom 1948. Cieľom tohto príspevku je preto aspoň v krátkosti načrtnúť obraz tejto udalosti v slovenskej tlači a najmä kľúčovú rolu profesora Šubíka v ňom.

V slovenskej tlači sa prvá správa o udalosti zjavila v stredu 14. apríla. Bola to informácia prebraná z nemeckej tlačovej agentúry EP o tom, že v okolí Smolenska našli nemeckí vojaci asi 10 000 mŕtvych poľských dôstojníkov. 15. apríla priniesol Slovák na prvej strane článok „Hromadné hroby pri Smolensku vydávajú svoje obeť“, prebrany Slovenskou tlačovou kanceláriou (STK) z Berlína. V článku sa spomínajú exhumačné a identifikačné práce v lokalite. V sobotu 18. apríla sa objavujú vo všetkých denníkoch palcové titulky. Pod nimi sa uvádzalo stanovisko ZSSR, ako aj prvá reakcia britských Reuters. Sovietsi svoju zodpovednosť za masaker popreli a lokalitu masových hrobov označili za „oblasť archeologických vykopávk“.

Až do 20. apríla sa v tlači objavovali len správy preberané z nemeckých zdrojov. Nasledujúci deň sa však v Gardistovi objavil prvý vlastný komentár pod názvom „Katyňské hroby žalujú“. Jeho ťažiskom - podľa nepodpísaného autora - bola snaha vyvodit' z prípadu poučenie pre Slovensko. Masaker označuje za jasný dôkaz faktu, že počas vojny sa charakter sovietskeho štátu nezmenil. V Stalinovom impériu nenastala žiadna náboženská obroda či „renesancia slovanstva“, ako to rozširovali aj isté naivné rusofilske kruhy. „Najmä čo sa týka Slovanstva, je táto tragédia jednoznačne jasná“, píše. Boľševici nehľadali spôsob, ako by sa zbližili s Poliakmi, ako by využili a podchytili ich slovenské cítenie, ale ich prvým cieľom bolo upevniť boľševizmus. „A upevňovali ho tak, že na jednom mieste vyvražďili 10 000 poľských dôstojníkov, výkvet poľskej inteligencie“, končí autor článku.

Od začiatku druhej aprílovej dekády si tlač všimla - pochopiteľne podľa berlínskeho vzoru - najmä diplomatické ozveny celej udalosti.

Vzápätí nato (22. - 27. 4.) nastal

istý útlm, zapríčinený veľkonočnými sviatkami. Tlač venovala pozornosť najmä váhaniu ženevského Červeného kríža, ktorý na žiadosť Nemcov o preskúmanie hrobov ani len nereagoval.

Po Veľkej noci dostala aféra nový spád, titulné stránky denníkov sa znova zaplňajú. Podnetom mediálneho oživenia bola diplomatická roztržka a prerušenie vzájomných stykov poľskej a sovietskej vlády. Táto udalosť sa stala hlavnou vo všetkých denníkoch dňa 28. apríla. Slovák okrem toho priniesol dôležitú informáciu STK, že šéf sloven-

MARTIN LACKO

Odraz katyňskej tragédie

v slovenskej tlači na jar 1943 a miesto MUDr. Františka Šubíka v ňom

ského zdravotníctva, univerzitný profesor MUDr. František Šubík, bol pozvaný do komisie pre zistenie poľských obetí. Nasledujúci deň, 29. apríla si ľudácka tlač zgustla aj na inej správe, ktorú priniesli svetové agentúry. Išlo o stanovisko Vatikánu k tragédii, v ktorom bol okrem iného vyjadrený aj názor, že „objav je strašný a súčasne nehorázný... a prípad nanovo dokazuje, že je utláčaná idea Boha a kresťanskej kultúry, keď je možná takáto zločinecká nehoráznosť.“

Prelom apríla a mája sa niesol v znamení komentárov diplomatickej roztržky Poľska so ZSSR. Okrem správ prebranych z Nemecka sa však objavujú aj vlastné komentáre. O roztržke sa hovorilo ako o senzácii týchto dní. Na roztržke sa vraj ukázala o. i. nečestnosť britskej politiky voči Poliakom. Viac ako ukázať vzťah Britov k Poliakom však propaganda potrebovala oslabiť myšlienku tzv. slovenskej jednoty, ktorá bola na Slovensku tradične dosť silná. Na pozadí katyňskej tragédie sa však ukázala ako chimerická. Ba dodatočne sa takto zdôvodňovala aj opodstatnenosť slovenského vstupu do protisovietskej vojny a vyvracal sa rozšírený mýtus, akoby týmto krokom Slováci „zradili slovenskú vzájomnosť“. Napr. Slovenská Pravda 29. apríla v úvodníku nazvanom „Dva rozhodné poznatky“ píše, že katyňské udalosti sú akoby podnetom k zamysleniu sa o tzv. slovenskej solidarite, s ktorou často operujú rôzni fantasti či zlomyseľníci. Aktualizácia udalosti smerom na Slovensko je jasná. „Máme možnosť znova konštatovať, že najmenej sme nezhršli - ako to tvrdia naši nepriatelia - keď sme vstúpili do boja proti boľševizmu. Neprehrešili sme sa proti tzv. slovenskej láske. Práve pretrhnutie sovietsko-poľských stykov zo strany Moskvy dokazuje, že u Moskvy o nejakej slovenskej láske a solidarite niet ani chýry ani slychu.“

4. a 5. mája priniesli denníky prvé informácie o zisteniach medzinárodnej lekárskej komisie. Jej 12 členov v Berlíne na základe pitiev potvrdilo, že katyňské obeť boli usmrtené v marci-apríli 1940 a to zastrelím.

Vedecké zistenia ohľadom nevidaného masakru našli odozvu v

najvyšších kruhoch krajiny. 5. mája totiž priniesli oba hlavné denníky Slovák aj Gardista rozsiahly príhovor prezidenta Dr. Jozefa Tisu zo 4. mája vo Vojenskej akadémii v Bratislave. Publikovaný bol pod názvom „Pomer Slavianstva k boľševizmu.“ Tiso tu využil najnovšie poznatky o katyňských udalostiach na zdôvodnenie smerovania štátnej politiky. Slovanckú ideu označil za „rafinovane maskovaný nápor boľševického ťaženia“, ktoré šírením myšlienky oslobodenia chce len maskovať svoje svetovládne plány. Pre Slo-

ského snemu a bratislavský kanonik Karol Körper v úvahe „Odkaz z Katyňa“ nazýva masaker otvorene genocídou poľského národa. „V národe je to dobre vychovávaná, inteligentná vrstva, ktorá sprostredkúva vládnúce pravdy a myšlienky spoločnému ľudu. Keď treba ľudu nahovoriť iné myšlienky a priviesť ho na iné cesty, to sa podľa tohto systému robí tak, že sa inteligentná vrstva vykántri, aby novoty mali voľný prístup k širokým masám. Robí sa široký úhor, aby sa ujala burina a jedovatá bylina...“ Presne o to isté šlo vraj aj v Katyňi - Sovietsi, v snahe

F. Šubíka denník Slovák, a to 5. mája. „Na jar 1942 tiahli na východ po ceste Minsk - Smolensk nemecké vojenské jednotky, ku ktorým boli pridelené i pracovné jednotky civilné a medzi nimi niekoľko Poliakov. Poliáci prišli do styku s ruským obyvateľstvom dediny Katyňa... ktoré upozornilo Poliakov, že z jari 1940 neďaleko v lese odstreľovali poľských dôstojníkov.“ To boli prvé Šubíkove slová určené slovenskej verejnosti a už nasledujúci deň si mohli ľudia prečítať celý rozhovor, ktorý poskytol pre tlač. V ňom referoval o svojich zážitkoch z výskumu, no dotkol sa aj otázky skeptikov o tom, prečo neboli hroby odokryté už skôr, ale až teraz, keď sa Nemci dostávali na frontoch do veľkých problémov. Drsné vyznieva najmä nasledujúca pasáž z jeho prvého rozhovoru o tom, že na lebkách mŕtvov i kostier členovia komisie všade bezpečne zistili ten istý spôsob zastrelenia - do temena hlavy, pričom guľka prešla mozgom a čelom vyšla von. Takýto spôsob odstreľovania si Sovietsi volili zrejme preto, že ročne museli odstrániť státisíce vlastných občanov. Prečo však boli vraždení poľskí, teda slovenskí dôstojníci? Aj túto otázku si Šubík pre seba zodpovedal. „Sovietsi išli predovšetkým o to, aby odstránili poľskú inteligenciu. Ide tu predovšetkým o záložných dôstojníkov“ a dodáva, že „zarážajúce je, že sa siahla takým krutým spôsobom práve na životy Slovanov. Ťažko tu možno hovoriť o nejakom slovanstve Sovietsov. Nie, o tom vôbec nemožno hovoriť.“ Takisto tuná potvrdil, že komisia pracovala samostatne a bez akéhokoľvek nemeckého nátlaku.

Mediálnou hviezdou sa však Šubík stal až 11. mája. V onen utorok (v tom čase v pondelok noviny na Slovensku nevychádzali) totiž priniesli všetky denníky na titulných stranách podrobnú správu o jeho verejnom vystúpení v Bratislave v nedeľu 9. mája 1943, ktoré uvádzal v priamom prenose aj rozhlas. O mi-

KAROL STRMEŇ

Katyňský les

*Ako tak stáli v rade, načo gáni,
nič nečítali z jeho pohľadu,
len kôstka sa mu pohla na grgáni
ruka sa strieľat' mykla odzadu*

*zmätené hlavy, aby guľka cez ne
ako voš ostro štípajúca šla,
až každý hltal vlastnú krv.
Tak presne sa vynašla,*

*že natrafila v srdci Orlicu
a čo ich prišlo, padli dolu nosom.
Tak sa tá ruka vynašla, že siala,*

*aby si teraz vedel, kto som, čo som,
keď praskla zem a z útrobov vyvrhala,
čím kŕmil som ju jak prasnicu.*

vákov ako príslušníkov slovanckého kmeňa preto nie nejakou hanbou či zradou, ale naopak „vecou zvláštnej cti, aby svojou účasťou na boji proti boľševizmu zmazal z mena slavianckého sadizmu“ ... a tiež „pomáhať nešťastným slovanckým bratom, aby sa znovu dostali do európskeho spoločenstva národov“ (nejde o Európsku úniu - pozn. M. L.).

Rovnako známy novinár Konštantín Čulen v úvodníku Slovenskej pravdy zo 6. mája „Katyňský les“, zúročuje politický dosah odhaleného tragédie, keď píše: „Katyňský les - to nie je už len rozšírenie našich zemepisných vedomostí, to je už čosi viac, to je cesta do najstrašnejšej ľudskej priepasti, z ktorej človek akosi márne hľadá východisko. Čo tí ľudia vykonali? ... Neboli to Germáni, boli to Slovanovia a zhnuli slovanckou rukou. Azda tou, ktorá organizuje slovancké kongresy a na ktorých odznievajú krásne reči o slovanckej solidarite... Neboli to kapitalisti. Neboli to deti výsadných aristokratických tried a predsa museli zahynúť. Proletári rukou proletárov... Kde skončí svet, keď sa dostane do rúk katyňských pánov? ... Katyňský lesík prešiel zo zemepisu do dejín.“ Sugestívne komentáre však písali aj iné známe osobnosti. Napr. poslanec Sloven-

rozšíriť vplyv boľševizmu medzi Poliakmi, jednoducho využili príležitosť a odstránili desaťtisíc príslušníkov inteligencie. Podľa hesla „Čo Poliak to katolík“ muselo zahynúť „desaťtisíc katolíkov, príslušníkov tej cirkvi, ktorá sa ostro stavia proti ideológii komunistickej“.

Prof. MUDr. František Šubík, v tom čase riadny profesor patologickej anatómie na Slovenskej univerzite (bývalá a súčasná Komenského univerzita) v Bratislave a šéf zdravotníctva na Slovensku prijal pozvanie rišského zdravotného radcu Dr. Contiho na účasť v lekárskej komisii a v pondelok 26. apríla odcestoval do Berlína. Výskum hrobov sa uskutočnil v dňoch 29. - 30. apríla a následne členovia komisie vydali v Berlíne stanovisko konštatujúce zodpovednosť ZSSR za vraždy.

Ako prvé periodikum priniesol úryvky informácií od MUDr.

moriadnej citlivosti témy svedčili už samotné názvy článkov.

Celá prednáška (ktorej znenie si možno prečítať v prílohe), mala nakoniec mimoriadne dôrazný politický záver: Katyńský prípad totiž podľa rozhorčených, no súčasne navyšosť pravdivých Šubíkových slov ukázal „sadizmus, perverzitu a aziatstvo vo svojej najprišernejšej nahote“, ukázal, že „v sovietskom Rusku sa teroristické metódy ani o vlas nezmenili, že tam niet ani nacionalizmu, slavjanofilstva, ale ako som mal možnosť vidieť v Smolensku, že je tam sociálna úbohosť“ a ak časť slovenskej inteligencie tvrdí, že našou spásou je jedine sovietske Rusko, tak sa podľa lekára buď strašne mylí, alebo zámerne klame. Nakoniec si neodpustil ironickú poznámku, že ak sa niekomu páči sovietsky raj, „zložme sa mu na padák a zhoďme ho do tohto raja, nech na vlastnej koži skúsi dobrodenie ním zbožňovaného panstva.“ Preto by bolo nezmyslom nazývať boj slovenskej armády v ZSSR bojom proti slovanským bratom. Na druhej strane východnej barikády totiž nebolo žiadnych Slavjanov, ale „boľše-

rakteru. Prvým sú Katolícke noviny, dvojtyždenník, oficiálny orgán Katolíckej cirkvi, potom evanjelické Národné noviny vychádzajúce v Turčianskom Sv. Martine dvakrát týždenne a nakoniec armádny týždenník Slovenský vojak.

Istým prekvapením je, že v Katolíckych novinách katyńská tragédia takmer nebola spomenutá. O udalosti priniesli len dve nepatrné, navyše nepriame zmienky. 2. mája v

Slovenskej armády venoval udalostiam iba jedinú zmienku v čísle z 22. apríla, keď na titulnej strane konštatoval, že doterajšie šetrenie usvedčuje Sovietov „z najstrašnejšej masakry v dejinách ľudstva - povraždenia 10 000 Poliakov.“ Viac sa katyńskými udalosťami ani ich dosahom nezapoľtiť najskôr tým, že noviny sa snažili byť apolitickými, čo vyplývalo z celkovej koncepcie Slovenskej armády a jej postavenia v spoločnosti, ako to forsiroval predovšetkým minister národnej obrany generál Ferdinand Čatloš. Išlo o podobnú situáciu ako v lete 1941, kedy sa napriek senzačným odhaleniam masových vrážd tisícok politických väzňov NKVD v bývalom Východnom Poľsku armádna tlač venovala len pomerne veľmi málo a informácie o nich sa koncentrovali do dennej tlače.

Odstup od ľudáckej propagandy sa snažili zachovávať aj redaktori Národných novín. Tento fakt korení v prvom rade v tradičnom odpore slovenských evanjelikov voči všetkému, čo prinášala ľudácka vláda a jej hlásne trúby. Zmienka o Katyńi sa v luteránskych novinách objavuje prvý raz dňa 1. mája 1943. V článku „36° východnej šírky“ sa píše o novom poľsko-sovietskom spore, pričom sa o.i. konštatuje: „Spor dostal nového zafarbenia tým, že Nemecko oznámilo svetu odhalenie hromadných hrobov poľských dôstojníkov v Katyńskom lese pri Smolensku. Vyhlásilo, že ide o poľských dôstojníkov, čo v 18-dňovej vojne padli do zajatia Sovietov a na jar 1940 ich mali hromadne odstrelit' (...) Sikorski sa nespokojil s tým, že by uveril sovietskemu tvrdeniu, že ide o nemeckú propagandu ale hľadal spôsob, ako vec vyjasniť. (...) A tak došlo k zamotanej situácii, lebo v otázke vysvetlenia záhady ocitli sa emigrantskí Poliaci proti Sovietom, s ktorými by mali plece pri pleci ako spojenci bojovať...“ Už z tejto pasáže cítiť celkom iný duch než z vládných denníkov, ktoré o tragédii písali nie v špekulatívnom a opatrníckom tóne, ale ako o fakte, za ktorý nesú zodpovednosť boľševici. O týždeň neskôr v článku „Gordický uzol“, ktorého hlavnou témou je úvaha o ďalšom vývoji sporu, uviedli redaktori aj časť stanoviska Moskvy na adresu poľskej vlády. Stalinisti ju titulovali ako „zhromaždenie skrachovaných veľkostatkárov“. V protiklade k takémuto dehonstujúcemu prívlastku stojí Churchillovo vysoké hodnotenie

Poliakov, ich „múdreho vodcu Sikorského“ a jeho slová o ťažkých poľských obetiach, ktoré však budú „korenované vzkriesením veľkého a nezávislého Poľska.“ Aj o zisteniach medzinárodnej komisie referujú Národné noviny v inom duchu. Zdôrazňujú agentúrne vety ako názor Berlína, z čoho mohol pozorný čitateľ ľahko usúdiť, že redakcia sa s publikovaným výkladom nestotožňuje.

Katyńské udalosti boli pre ľudácku propagandu mimoriadne dôležitou aférou. Z politického hľadiska totiž nepriamo potvrdzovali oprávnenosť deklarovaných vojnových cieľov - predovšetkým porážku ZSSR. Predostreté odhalenia, dosvedčené vynikajúcim a dôveryhodným slovenským odborníkom mali byť istou morálnou vzpruhou pre tisíce vojakov, ktorí už tretí rok bojovali v protisovietskej vojne, najmä však pre širokú verejnosť, v ktorej sa pod dojomom frontového vývoja objavovali čoraz väčšie pochybnosti o správnosti nastúpenej cesty, o vlastnej budúcnosti vôbec. Rovnako tak mala katyńská aféra vyvrátiť vierohodnosť komunistckej propagandy a jej ideí. Súčasne mala nový impulz dostať aj protižidovská propaganda, keďže vykonávatelia popráv - funkcionári NKVD - boli propagandou prezentovaní temer bez výnimky ako židia.

Pritom všetkom nemožno tvrdiť, že by boli katyńské odhalenia absolútnou novinkou. Správy o boľševických hrôzach nepredstaviteľných rozmerov totiž do verejnosti prenikali už od leta 1941. Konštatoval to nakoniec aj úvodník k prvému rozhovoru s Dr. Šubíkom v máji 1943, kde sa na jednej strane síce vravelo, že katyńská aféra „ohromila celý svet“ ale popri tom všetkom nebola až taká prekvapujúca, „lebo už sme si navykli na podobné správy o tom, ako Sovieti odstraňujú na státisíce nevinných ľudí.“

Zodpovedať na otázku, aký bol vplyv katyńskej aféry na súdobú slo-

svojho dlhého pobytu spoznali onú „sociálnu úbohosť“ vládnucu v sovietskom raji, ktorú spomínal lekár.

To však bola len jedna strana mince. Pre mnohých občanov, ktorí osobne so sovietskou realitou konfrontovaní neboli, bolo však minimálne podozrivé, ak propaganda útočila na krvilačných boľševikov, na strane druhej o nacistických zločinoch totálne mlčala. Aj preto boli mnohí k dobovým správam oficiálnych médií opatrní. Stav neobjektívnej informovanosti, alebo presnejšie ostro protichodnej propagandy z dvoch vojnových strán, vnášal do mysli mnohých ľudí úplný zmätok, chaos. Nevraviac už o tom, že boľševické heslá o rovnosti a sociálnej spravodlivosti zneli na chudobnom Slovensku veľmi lákavo. Ľudia žijúci dlhé roky v ilúziách o dobrom Rusku, kde sa buduje sociálne spravodlivý systém bez boháčov a vykorisťovaných, kde má každý prácu, sa týchto ilúzií nedokázali zbaviť do dňa na deň. Mnohí sa zdráhali uveriť protisovietskej propagande. To priznávali aj stúpenci režimisti, ako to môžeme usudzovať z rôznych výpadov či polemík v súdobej tlači. Priznával to konečne aj sám Šubík v prednáške, keď viackrát narážal na ľudí, ba dokonca časť inteligencie, ktorá „rozširuje nepravdu“, v ZSSR vidí „spásu“. Dokonca priznal, že osobne vie o tom, že mnohí katyńskému prípadu neveria. Ľudia, ktorí nemali so hrôzami sovietskeho boľševizmu osobnú skúsenosť si nemohli, nevedeli - alebo často nechceli - predstaviť hrozné chyry, ktoré o ňom z mnohých strán počúvali. Príjemnejšie bolo oddávať sa ružovým ilúziám o slovanskej veľmoci z východu, ktorá nás čoskoro oslobodí. A nielen to, ale odstráni aj starý systém majetkovej nerovnosti. Slovenskú naivitu v tomto smere najlepšie zachytil chorvátsky jezuita a svetobežník Tomislav Kolaković, ktorý pobýval v závere vojny aj na

vické hordy“, odobril nakoniec účasť slovenskej armády v boji proti ZSSR básnik a vedec.

Po verejnom vystúpení a publikovaní prednášky, ktorá v slovenskej verejnosti nepochybne silne rezonovala, sa v druhej polovici mája už informácie o Katyńi vytrácajú. Na tlačiarenský papier sa však dostalo ešte jedno - najmä pre Slovákov zvlášť cenné svedectvo. Išlo o výpoveď bývalého dôstojníka poľskej armády, Andreja Pardela. Pardiel bol pôvodom Slovák z Chyžného na Orave a bol spolu s ďalšími ofícierni zajatý Sovietmi vo Włodzimierzi. Pred istou smrťou sa zachránil tak, že počas transportu na východ vyskočil z vlaku a po útrapách došiel až do rodnej obce.

Nakoniec sa skúsme pozrieť do troch periódik ne-denníkového cha-

rubrike „Čo sa stalo za týždeň“ prinášajú lakonickú správu o zákaze Poliakov vycestovať zo ZSSR v tomto znení: „Po prerušení diplomatických stykov medzi ZSSR a poľskou emigrantskou vládou v Londýne pre stanoviská tejto o hromadnej vražde v katyńskom lese, zakázala vláda Sovietskeho zväzu vycestovať Poliakov zo ZSSR.“ Druhá a posledná informácia sa viaže k tej iste rubrike o tri týždne neskôr. Krátko sa tu spomína obsah Šubíkovvej prednášky v Bratislave. Kvôli lepšej predstave možno uviesť, že svojim rozsahom boli obe správy približne rovnaké ako správa v tej istej rubrike z 15. augusta, v ktorej sa katolícky čitateľ mohol dozvedieť o vynáleze nových ručných granátov a ich plnení.

Slovenský vojak - tlačový orgán

venskú spoločnosť je preto veľmi ťažké. Na vtedajšom Slovensku nepochybne jestvovala silná antikomunistická propaganda, pôsobiaca nielen prostredníctvom dobovej tlače a rozhlasu, ale čo bolo ešte dôležitejšie, zvierhodňovaná svedectvami tisícok vojakov, pišucich resp. vracajúcich sa z východného frontu. Šubík tak na základe svojej krátkej „exkurzie“ dospel k vedomostiam, ktoré frontoví vojaci získali už takmer dva roky pred ním. Práve tí totiž počas

Slovensku a podobne ako mnohí Slováci si aj on robil ilúzie o zmenách v ZSSR počas vojny. Z týchto vytriezvel až v roku 1945, keď sa vrátil z návštevy Moskvy. Banskobystrickému biskupovi Andrejovi Škrábkovi vtedy doslova povedal: „Komunisti, s ktorými sme tu za povstania hovorili, ruskí či naši, sú len snilkovia vyslovujúci o komunizme iba želaná a osobné predstavy. Ruský komunizmus je niečo úplne iné. Je to Ázia vzdialená našej civilizácii.“

KLASICKÝ ÚLET

Z vrchov, dolín a poli
počut' zvláštne spevy,
že radšej smrť si zvolí,
ako by zradil srdce devy
z vedľajšieho vchodu.
On nesmelo jej dvorí:
„Slečna, som z vás chorý,
pre vás sa ja hrdo bijem,
drakom zrážam tvrdo šije,
ved' ste moja milá,
princezná spanilá
z vedľajšieho vchodu.
Na svete jej všetko sľúbi,
on ju totiž veľmi ľúbi.
A preto len uvážte, vážení,
čo spravi z muža srdce ženy
z vedľajšieho vchodu.

MRZKÁ NOC

Tejto noci nespím,
nespí ani čert,
chce sa ženiť
s mojou Pýchou,
za svedkov si volá
Hnev a Závist'.
Mrzká noc s hosťami
na milú jarmilu.
Volám o pomoc,
ved' ja chcem Teba
a Tvoju pokoru.

MÁM - NEMÁM

Mám rád,
keď žiariš
ako pravá Eva.
Nemám rád,
keď horím,
lebo ty žiariš.

MALIČKÁ

Na oddelení,
kde nádej zomiera
často ako prvá,
prisnila sa malička
do večného sna.
Svoje prečo
rodičia vyplakali
dosucha,
keď už slzy nevládu,
nepričítne to bolí.
Zostala malá bábika,
nádej, že raz tam hore
a jedno veľké suché:
Prečo?

NEPRIATEĽ SNOV

Hľadač krásy z povolania
s rodným listom romantika,
zaľúbený až po klobúk,
z ktorého ťahá
cukrom posypané slová
pre Vierku Slniečkovú
z obce Dolné Fialkovo.
Pod jej oknami
nežný dobrodruh pocitov
krémešové verše
recituje až do nebička.
A slečna Slniečková
furt nič.

PAVOL KORBA

Odložená ratolesť

Isto by tam aj skončil,
hladný, smädný, smutný,
keby ho ráno nenavštívil
zarytý nepriateľ snov,
hlúpo všedný, ale praktický
budík od starej mamy.

NOVEMBER

Celý rok nosil
v sebe november.
Zádumčiví spojenci
uväznení vo fľaši
s ohnivou ilúziou,
počarovaní
ruskou ruletou
- kto z koho.
Keď to prišlo,
november sa chladne vrátil
späť na kalendár,
v izbe sa usadilo ticho,
nemý svedok do príchodu
susedov.

**PÁNBOŽKOVE
KRAVIČKY**

Horúci sídliskový Rómeo
čerstvo prepadnutý pubertou,
keď doňho vkročila bosá
múza činžiakových romantikov
a pivničných veršotepcov,
útlučká rifľová Júlia.
V hlávke tsunami
s ružovými farbami,
v srdiečku sa blýska,
hromy v tele divo bijú,
pocity len pre ňu žijú.

A keď sa už sniečku zíva,
na lúke za betónovou ríšou
Rómeo z lásky do škatulky
zbiera pánbožkove kravičky
s odkazom pre útlučkú Júliu,
že nezradí! Aj keď ho prizabijú.

BOHÉM

Bol to ťažký bohém
s hlavou v oblakoch
s nohami v krčme

u stratenej ilúzie.
Keď ho tam Pán Boh
našiel, sedel bezducho
v stave liehového samovraha.
Bolo práve 11.55

NEPLAČ

Dobre vieš,
že keď plačeš,
vnikáš mi do pocitov
hlboko a nežne.
A čím viac sľz,
tým som slabší.
Už neplač, prosím,
lebo sa pominiem
a stratím hlavu.

CHLIEB A HRY

Dal im chlieb,
mlieko, mäso a vodku.
Potom im natáral
toľko hlúpostí,
až z ich života
urobil hru.
Ludia ho milovali,
ved' im dal
chlieb a hry.
A vodku.

**DIVOKÝ A NEŽNÝ
(ČAKAJÚCA)**

V srdiečkach dievčat
krehko podriemkavajú
city nasiaknuté nežnosťou,
čakajú princa
s čistým štítom rytiera,
divokého chrániť kvietok
v kalamitách života
a nežného preskúmať krásu
darovanú z nebies.

RATOLEŠŤ

V dome pre nechcených
Tvoje smutné očka
čakajú
otca a mamu.
Odložená ratolesť

s monoklom na duši,
lahká korisť ulice
a vhodný terč na reči
slušných občanov.
Tvoje očka
rozľútostia nebo
a mňa.

NEŽNÁ REVOLÚCIA

Ako pravá Eva
krásna a krehká
svojím bozkom spôsobiš
v jeho srdci
nežnú revolúciu.
On nespútaný a divý
začne byť aj nežný
ako pravý Adam.

SLADKÁ PANI

Milujem svoju múzu,
tú sladkú pani
s medom na perách,
tichučko šepkajúcu
večer pri sviečkach,
čo ma čaká a neminie,
ak nebudem hlúpy
a včas vytuším,
čo ani oko nevidelo,
ani ucho nepočulo.

HIP A JE TU HOP

S návodom na život
v stoke
rapočeš a mútiš
vyprahnuté mysle
odpadkami.
Celebrita
betónovej kultúry
a deti bez budúcnosti,
z ktorých vyciavaš
peniaze a nádej.

SILA

V tvojej kráse je sila.
V tvojom križi je sila.
A potom sa čudujem,
že je život
prisilný.

NEVŠEDNÝ

Som zberateľ zázitkov
a lovec pocitov,
čo nemá rád všednosť.
Preto do neba
chcem.
Lebo tam sídliš Ty.
Nevšedný Boh.

PAVOL KORBA, 38 rokov, pochádza z Bardejova, kde do roku 1997 pracoval v obuvníckom závode Jas Bardejov. 20. septembra 1997 vstúpil do rehole Menších bratov kapucínov, do postulátu v Hriňovej, potom nasledoval noviciát na Kremnických Baniach, 3 roky života na Ponikách a potom opäť na Hriňovej, kde pôsobí ako kuchár. Skončil SOU, odbor obuvník v Bardejove a Strednú združenú školu v Banskej Bystrici. O poézii sa zaujíma už dlho. Debutoval zbierkou Tanec o dušu (2009). Verše publikoval v časopise Zrno a vo výbere mladej bardejovskej poézie (1995 alebo 1996).

Selepčáni-Pohronec

Slováci a bitka pri Viedni 1683

Dňa 22. apríla 2010 uskutočnil sa v Nitre historický seminár Juraj Selepčáni-Pohronec, cirkevný hodnosťár, štátnik, diplomat a jeho prínos k porážke Osmanskej ríše v bitke pri Viedni r. 1683 pri príležitosti 325. výročia jeho smrti a nadchádzajúceho 330. výročia pamätnej bitky. Miestom konania bola aula Kňazského seminára sv. Gorazda v Nitre. Odborným garantom podujatia bol prof. PhDr. Jozef Šimončíč, CSc., organizačným garantom PhDr. Emil Vontorčík.

Pri tejto príležitosti musím spomenúť seba, ale pochybný výrok Vladimíra Mináča v jeho eseji Tu žije národ: „Na počiatku bolo slovo. A to slovo bolo u Štúra.“ (In: Mináč, V.: Súvislosti. Bratislava: Slov. spisovateľ, 1976. s. 57.) Pokiaľ ide o slovenské slovo, to tu bolo, - ako dnes hovoria historici, - oddávna, aj keď sa cez Karpaty alebo z juhu cez Dunaj presúvali naším územím Rimania, Kelti, Markomani či Dákovia; tu žili usadlí Slovania, Sloveni. Historický krok odluky od češtiny urobil preda Bernolák v intelektuálnom trnavskom a bratislavskom akademickom prostredí. Keď som bol po prvýkrát po prevrate v Novembri 89 u Dr. Magdy Strebelovej, generálnej riaditeľky Rakúskej národnej knižnice vo Viedni, uvidel som v jej pracovni portrét A. F. Kollára. Potešilo ma to a s uznaním som pred ňou ocenil túto skutočnosť, hovoriac o Adamovi Kollárovi. Meno Kollár jej bolo neznáme. Ukázal som na Kollárov portrét. Až vtedy sa jej tvár rozjasnila a hovorí, prepáčte, vy hovoríte o Adamovi Keresztur (v roku 1777 mu bol udelený šľachtický titul). Tentoraz som bol v pomykove ja. Aj takto môže v inom jazykovom prostredí zaniknúť náš rodák.

Takýmto hviezdny okamiom Európy bolo stretnutie kríža a polmesiaca v roku 1683 pri obliehaní Viedni, keď rozhádaná a bratovražednými náboženskými vojnami oslabená Európa sa z mnohých kútov ľahostajne pozerala na víťazný islamský prienik do jej stredu a srdca. Ovládnutie Viedne Osmanskou ríšou hrozilo, že sa natrvalo zmení nielen politická tvár Európy, ale aj preruší civilizačný rozvoj, ktorý mal zanedlho z tejto kresťanskej európskej kolísky vyrásť a ovládnuť celý svet.

V každom príspevku, ktorý odznel na konferencii, boli zaujímavé poznatky, schopné odstrániť mnohé omyly a mýty. Už v prvom vystúpení historika, slepičianskeho rodáka PhDr. Jarolíma Koprdu, CSc., je nové a dúfame, trvalé určenie miesta a dátumu narodenia Juraja Pohronského zo Slepčian (lebo aj takto sa - v dnešnej transkripcii - podpisoval Selepčáni). Narodil sa v Slepčanoch 24. apríla 1593 a pokrstený bol vo Vieske nad Žitavou. Autor predstavil hodnoverné dokumenty, ktoré určujú jeho pôvod a dátum narodenia, čo si autori v minulosti nevyšli, nepoznali, alebo chybné údaje iba preberali bez kritického zhodnotenia.

Sídlny nitriansky biskup a známy historik prof. ThDr. Viliam Judák, PhD. vo svojom vystúpení zhodnotil prínos Juraja Selepčáni pre Nitriansku diecézu, ktorej biskupom bol v rokoch 1648-1666. Nie div, že v Nitre sa konal tento seminár, pretože Nitra má za čo ďakovať Selepčaninu, počnúc obnovou a výzdobou Turkami zdevastovanej katedrály a zostol až po vzácnu umeleckú pamiatku nedezernej ceny, známou ako Nitriansky (Selepčániho) evanjeliár (kódex). Nehovoriac o tom, že za pomoc a statočnosť v boji povýšil z nitrianskeho a tekovského prostredia mnohých Slovákov do zemianskeho stavu. Z obce Cabaj-Čápor si niektorí potomci dodnes opatrujú vzácny armáles z tých čias.

Seminár významne obohatil prof. PhDr. Jozef Šimončíč, CSc., ktorý predstavil dva doteraz nevyužité hraničné dokumenty v živote Juraja Selepčániho - prvý zo začiatku jeho najvyššieho kariérneho postupu, druhý zo záveru jeho života. Prvý predstavuje menovacie vyšetovanie Konzistoriálnej komisie Svätej stolice pred menovaním

za ostrihomského arcibiskupa z Vatikánskeho archívu. Druhý dokument predstavuje správu Ad limina Svätej stolice z roku 1684 krátko pred smrťou, ktorej odpis sa zachoval v Diecéznej knižnici v Nitre. Tu hodnotí 91-ročné cirkevné knieža svoju partikulárnu Cirkev, za ktorú zodpovedal pred Bohom.

So zaujímavým príspevkom vystúpil PhDr. Peter Mulík, PhD., ktorý sa už tradične venuje problematike konfesionalnej spolupráce i konfesionalným rozporom v dejinách Slovenska i Strednej Európy. Celkom správne poukazuje na to, že zložitost' politických pomerov tej doby v rámci Stredo európskeho priestoru a najmä v rámci Habsburského cisárstva v dlhom časovom horizonte tureckej okupácie Dolného Uhorska a Sedmohradska nemožno hodnotiť výlučne z hľadiska reformácie a rekatolizácie, ale že náboženské záujmy sa neraz prekrývajú s osobnými a skupinovými mocenskými záujmami uhorskej (maďarskej) šľachty a mocichtivých jednotlivcov. Typickým príkladom odhaľujúcim pravé záujmy jednotlivých tureckých vazalov sa prejavili napr. vo vystúpení a konaní Imricha Tököliho na košickom sneme v januári r. 1683.

Prínos Juraja Selepčániho-Pohronca ako tvorca exlibrisov a portrétnej grafiky zhodnotil PhDr. Ľubomír Jankovič, CSc., pracovník Slovenskej národnej knižnice v Martine, ktorý je sám osebe príkladom prekrývania vedeckej a umeleckej činnosti (v oblasti populárnej hudby). Z tradičnej historiografickej problematiky obsahovo i formálne (terminológiou) sa vymyká referát prof. PhDr. Augustína Mariána Húsku, DrSc., ktorý si predsavzal načrtnúť typologický medailón Juraja Selepčániho-Pohronca z aspektu evolučnej antropológie.

Seminár uzatvárali príspevky ThDr. Ladislava Belása a PhDr. Emila Vontorčíka. Kým prvý sa venoval kultu sv. Svorada, nitrianskeho patróna, v živote Juraja Selepčániho-Pohronca, druhý sa zaoberal príspevkom Selepčániho k porážke Turkov pri Viedni. Toto historické stretnutie islamu a kresťanskej civilizácie v najsevernejšom výbežku osmanskej moci v Európe je opradené mnohými mýtmi, polopravdami aj výmyslami. Mnohé tvrdenia nezodpovedajú historickej pravde, ale sú závislé od toho, kto o nich píše. Ináč je videná obrana Viedne a bitka spojenec-kých vojsk s osmanskou armádou 12. septembra 1683 z aspektu poľských a ináč z pohľadu rakúskych historikov. Odlišne sa hodnotí najmä bojová činnosť Imricha Tököliho v týchto pre Európu osudových časoch v porovnaní s maďarskou literatúrou. Vojenská činnosť poľského kráľa Jána III. Sobieskeho a jeho armády, najmä v záverečnej a rozhodujúcej fáze bitky je nespochybniteľná. Avšak jeho rokovania s Imrichom Tökölim i jeho dynastické záujmy vzhľadom na jeho syna Jakuba sú oveľa zložitejšie a menej známe. V tomto zmysle je veľmi nápomocná najnovšia kniha poľského historika Jana Wimmera: Odsiecz wiedeńska 1683 roku, ktorá sa opiera o množstvo prvotných dokumentov, najmä z korešpondencie poľského kráľa so svojou ženou Marišenkou. Treba tiež pripomenúť, že v tieni vojenského veliteľa obrany Viedne grófa Ernsta Rüdiger Starhemberga sa úloha veliteľa civilnej obrany Kašpara Zdeňka Kaplířa stráca.

Príspevok doc. PhDr. Jána Szelepcsényiho je venovaný medzinárodnému a vnútropolitickému dosahu Selepčániho diplomatickej činnosti. Zaujali pozoruhodné paralely v živote autora i jeho slávneho predka či len menovca.

Záverom treba pripomenúť, že seminár sa konal na počesť Mons. ThDr. Ladislava Belása, titulárneho opáta Zoborského kláštora sv. Hipolyta v Nitre, kanonika, cirkevného a regionálneho historika, riaditeľa Diecéznej knižnice v Nitre pri príležitosti jeho 80. narodenia.

EMIL VONTORČÍK

Medzinárodný a vnútropolitický dosah diplomatickej činnosti Juraja Selepčániho-Pohronca

Nedávno uverejnená publikácia Sándora Szelepcsényiho, ktorá sa zaoberá týmto problémom z genealogického hľadiska, ma uvádza medzi potomkami slávneho arcibiskupa. I keď Sándor Szelepcsényi očividne sústredil veľké množstvo listinných dôkazov, neviem posúdiť, do akej miery sú jeho závery vedecky spoľahlivé. Bráni tomu o. i. aj okolnosť, že po maďarsky neviem. Žiaľ...

No dôležitejšie, než listinné dôkazy rodovej príslušnosti, sa mi vidia paralely môjho životného príbehu s osudom arcibiskupa Selepčániho. Pravda, môj význam je neporovnateľný s významom môjho menovca, a v tieni jeho celožitného diela a historického významu som niečo ako bodka na „i“.

R. 1667 založil arcibiskup Selepčáni v Trnave Mariánsky (Selepčániho) seminár „Convictus Marianum“.

R. 1997 - teda presne o 330 rokov neskôr - som z poverenia vlády SR a niektorých významných hodnostárov KC na Slovensku založil v Trnave Univerzitu sv. Cyrila a Metoda, ktorá sa mala transformovať na štátnu Katolícku univerzitu.

A teraz druhá paralela, ktorá sa už bezprostredne týka diplomatickej činnosti Juraja Selepčániho.

Selepčáni nastúpil svoju druhú a zrejme najvýznamnejšiu diplomatickú misiu do Carihradu na dvor sultána Ibrahima B. roku 1643.

Svoj post prvého veľvyslancu Slovenskej republiky v Tureckej republike som nastúpil r. 1993, teda presne o 350 r. neskôr.

Pravda, osud Selepčániho a mojej misie v Turecku mal aj ďalšie spoločné znaky.

Úlohou Juraja Selepčániho bolo diplomatickými prostriedkami spomaliť expanziu Turkov do Európy. Intrigy maďarských parlamentárov kniežaťa Rákoczyho, ktorí chceli získať podporu Turkov v ich boji proti Habsburgovcom, viedli k tomu, že veľkovezír dal Selepčániho uväzniť. Na príhovor najvyššieho islamského duchovného - muftiho Selepčániho prepustili a sultán Ibrahim ho odškodnil početnými darmi. Čo však bolo najdôležitejšie, expanziu Turkov sa podarilo spomaliť, blížiaci sa konflikt Osmanskej ríše a Habsburského impéria na chvíľu stratil svoju razanciu.

Mojou úlohou bolo založiť prvé veľvyslanectvo SR v Ankare, etablovať ho politicky i spoločensky v ankarskom diplomatickom zbore a vytvoriť tak predpolie pre utváranie dobrých vzťahov medzi Slovenskom a Tureckom.

Ak sa chceme zapodievať politickými dimenziami Selepčániho pôsobenia, musíme si pripomenúť základnú charakteristiku medzinárodných vzťahov.

Medzinárodné vzťahy odrážajú mocenskú rovnováhu medzi aktérmi týchto vzťahov. Do bilancie vzťahov medzi štátmi vstupujú všetky politické, hospodárske, vojenské a kultúrne činitele, ktoré majú istý dynamický, silový charakter. Hospodársku prevahu niektorej krajiny môže partnerská krajina vyvážiť napríklad politickými prvkami (ako je spojenectvo s inou krajinou a pod.), na vojenskú prevahu možno účinne odpovedať presadzovaním kultúrnych a mravných hľadisk a pod.

Geopolitická štruktúra niektorej oblasti je daná rovnováhou týchto síl. Narušenie tejto rovnováhy má za následok napätia a konflikty, ktoré môžu eskalovať až k vojne.

Dôležitým fenoménom štátoprávneho usporiadania európskych štátov na prelome stredoveku a novoveku bola spolupráca svetskej a cirkevnej moci pri riadení spoločnosti a správe štátu. Viera, náboženská orientácia obyvateľstva nemala iba svetonázorový, kul-

túrny charakter, ale rôznymi právnymi mechanizmami sa premietala do fungovania vtedajších štátnych celkov, ktoré mali podobu monarchií. Za týchto okolností bola reformácia nielen kultúrnym, svetonázorovým fenoménom, obmedzeným na oblasť duchovného života občanov a elity, ale aj nástrojom na prerazenie majetku a mocenského vplyvu vládnucej elity. Ak sa vládnuca elita a Juraj Selepčáni postavili proti reformácii a snažili sa odstrániť jej mocensko-hospodárske dôsledky, bola to snaha udržať Habsburské impérium ako mocenský útvar, dôležitý pre stabilitu nielen Strednej Európy, ale prakticky celej kresťanskej Európy. Táto stabilita bola o to nevyhnutnejšia, že kresťanská Európa a konkrétne Habsburská ríša stála pred konfrontáciou s Osmanskou ríšou. Ak isté, že pád Habsburskej ríše v tejto konfrontácii by bol znamenal rozšírenie islamu v Strednej, ba možno i v celej Európe.

Ďalšie vnútropolitické oslabenie Habsburskej ríše v 17. st. prinášali protihabsburské povstania v Uhorsku. Tak ako po stáročia predtým a potom, aj tieto povstania sú zväčša zdôvodňované nárokmi na sebaurčenie, na národné oslobodenie a podobné formy emancipácie niektorej etnika. V skutočnosti vždy išlo a ide o mocenské a ekonomicko-hospodárske ambície niektorých predstaviteľov politickej elity. Urputné úsilie o víťazstvo neraz vedie povstalcov k hľadaniu spojencov v táboch nepriateľov materského štátu - ako to prakti-

zovali Maďari v stykoch s Turkmi. Turkov chceli použiť ako spojencov na odstránenie Habsburgovcov. Všetky tieto úskoky vyústili napokon do likvidácie Uhorského kráľovstva - teda neustále pokusy o eróziu Habsburskej ríše viedli k degradácii zvyšku Uhorska na guberniu.

Vnútropoliticky sa Selepčeni usiloval eliminovať rozkladný vplyv reformácie, teda upevniť kohéziu existujúceho štátneho útvaru. Zahranično-politicky chcel v tejto etape prispieť k spomaleniu tureckej expanzie. Svojím opakovaným pôsobením na sultánovom dvore dokázal sultána presvedčiť, že primerané diplomatické styky Osmanskej ríše s Habsburgovcami znamenali pre medzinárodno-politické postavenie Osmanskej ríše viac, ako sporné záklusné intrigy s rebelujúcimi uhorskými kniežatami.

Základným cieľom Selepčeniho politického pôsobenia bola stabilizácia vnútorných pomerov Habsburskej ríše a eliminácia všetkých vnútorných a vonkajších síl, ktoré hrozili oslabením Habsburského impéria. Toto impérium stálo v popredí Selepčeniho úsilia ako garant zachovania prevažne katolíckeho charakteru strednej Európy.

Napriek tomu, že dnešnej historiografii sú známe tieto širšie strategické súvislosti Selepčeniho konania, je veľké množstvo slovenských i zahraničných publikácií, ktoré charakterizujú Selepčeniho ako dvoru a Vatikánu oddaného prenasledovateľa protestantov. Selepčeni sa prezentuje ako úhlavný nepriateľ, ktorý obral protestantov o majetky a duchovných o vieru. Nestretol som sa s jedinou publikáciou, ktorá by bola priznala, že súdom požadované majetky protestantov boli vlastne majetky, ktorých sa nezákonnou cestou zmocnili protestanti v priebehu vojnových konfliktov i rabovačiek. A tak isto ani jediná publikácia neberie do úvahy, že Selepčeniho antireformné postupy neboli prejavom náboženskej intolerancie, ale opatrením na zabezpečenie stability v strednej Európe ohrozenej expanziou Turkov.

Na druhej strane sa mi nevidí vykresľovanie Selepčeniho ako „záchrancu Viedne“. Vytváranie tohto zdania je nespravodlivé voči ostatným organizátorom protitureckej obrany. Mobilizácia všetkých finančných a politicko-organizačných prostriedkov na účinnú obranu Viedne nebola osobnou vecou Selepčeniho, ale opiera sa o strategické rozhodnutie Vatikánu, vtedajšieho pápeža Inocenta XI. Do tejto úlohy bol zapojený celý rímsko-katolícky episkopát. Arcibiskup Selepčeni bol možno organizačne, alebo dnešným slovníkom „menežersky“ agilnejší a pribojnejší než ostatní, ale iba jeho pol milióna zlatých - hoci išlo o obrovskú čiastku - by nebolo stačilo na prípravu tak presvedčivého vojnového ťaženia. Bol to Inocent XI., ktorý naliehal na pokračovanie v boji proti Turkom aj po ich rozprášení pred bránami Viedne až do konečného víťazstva zakotveného Karlovecským mierom r. 1699. Vidí sa mi, že pri oslobodení Strednej Európy

od Turkov sa podiel pápeža a celej Katolíckej cirkvi opomína.

Po úmrtí ostrihomskeho arcibiskupa Juraja Lippaya 3. januára 1666 sa jeho nástupcom stal Juraj Selepčeni-Pohronec. Funkcia ostrihomskeho arcibiskupa, prímasa Uhorska, bola nezlučiteľná s funkciou prezidenta Uhorskej kráľovskej kancelárie i správy nitrianskeho biskupstva, a preto sa Selepčeni týchto funkcií vzdal. Na druhej strane 18. decembra sa Selepčeni stal miestokráľom Uhorska. Kardinálsky klubík však nezískal aj napriek tomu, že cisár o šesť rokov neskôr podal pápežovi príslušný návrh v roku 1672 a potom po šiestich rokoch znovu v roku 1678. Pápeži Klement X. aj Inocent XI. cisárov návrh neakceptovali preto, lebo Selepčeni prijal hodnosť miestokráľa Uhorska bez predbežného súhlasu pápeža.

Bolo by nesmierne cenné, keby Sv. Stolica našla formu, ako túto očividnú nepravosť odstrániť. Som presvedčený, že Juraj Selepčeni-Pohronec bol mimoriadne oddaným služobníkom Cirkvi a jeho osobnosť - ako ju sprítomňuje fundovaná analýza prof. Húsku - je a bude príkladom oddanosti a rozvahy, s ktorou slúžil ideálom našej viery a záujmom Katolíckej cirkvi. Sv. Stolica by udelením hodnosti kardinála spätne ocenila a vyzdvihla Selepčeniho prezieravý prístup, ktorým dokázal eliminovať dopad mocensko-politických dôsledkov reformácie a následného tureckého ťaženia do Európy rokováním a taktickými ústupkami v mene zásadných otázok, v ktorých nepoznal kompromis. Boli to otázky vernosti ideálom Cirkvi a katolíckeho impéria, bolo to uplatnenie princípu lojality štátneho funkcionára voči štátu a tým aj voči jeho občanom - samozrejmosť, s ktorou ešte aj dnes zápasia celé generácie politikov a verejných činiteľov.

Som toho názoru, že tento historický seminár urobil rozhodujúci krok na ceste k identifikácii všetkých parametrov Selepčeniho pôsobenia a ich správneho vyhodnotenia vo svetle historickej skúsenosti. Primeranú pozornosť by si zaslúžilo aj zmapovanie zdrojov jeho majetku. Niektorí autori medzi ne pripočítavajú aj údajne zrekvirované majetky „potrestaných“ reformátorov. Bez diskusie je Selepčeniho využívanie cirkevných a osobných zdrojov na rozvoj Katolíckej cirkvi, budovanie chrámov, obnovu chrámov a historických budov poškodených drancovaním Turkov a podporu podnikateľských aktivít (na Žitnom Ostrove založil r. 1666 prvú textilnú manufaktúru). Jeho podpora rádov a reholí nemá v dejinách Katolíckej cirkvi na Slovensku obdobu a vďaka tejto prezieravej politike vytvoril zázemie pre duchovné a vzdelávacie aktivity reholí, ktoré napokon slúžili celému Slovensku. Je

nepochybné, že Selepčeniho dielo by si zaslúžilo celý rad čiastkových štúdií i veľkú monografiu. A rovnako je isté, že sa to podarí dosiahnuť len vtedy, ak katolícki historici dokážu presvedčiť protestantských historikov, aby videli všetky dimenzie Selepčeniho osobnosti a činov.

Známy úslovie „Historia magistra vitae“ nás vedie k tomu, aby sme sumarizovali poučenia, ku ktorým nás nevyhnutne dovádza analýza Selepčeniho celoživotného úsilia. Vašu pozornosť by som rád upriamim na tieto prvky:

Nie vždy je nevyhnutnou súčasťou pokroku rozrušenie starých štruktúr. Neraz je zachovanie vnútorné súdržného spoločenského útvaru dôležitejšie pre život, ako revolučné ideológie, ktoré neraz stavajú na nepodstatných záležitostiach, alebo iba maskujú osobné mocenské alebo ekonomické záujmy.

Revolúcia, ktorá chce presadiť emancipáciu národných alebo spoločenských záujmov s pomocou vonkajších síl je cestou do pekla závislosti.

Revolúcie vždy nastoľujú riešenia, ktoré sú vzdialené realite. Ich pozitívne výsledky môžu síce posunúť vývoj o míle dopredu, ale prípadný neúspech má za následok neraz zhubnú vývojovú regresiu. Osud Uhorského kráľovstva, ktoré v dôsledku rebélie maďarskej šľachty bolo šťastie obsadené Turkmi, šťastie prestalo byť funkčnou štátoprávnou jednotkou, je toho najlepším príkladom. Obávam sa, že maďarská historiografia nie dostatočne upozorňuje na tieto aspekty a naďalej živí klímu, v ktorej „boj za národné právo“, „za práva maďarských menšín“ a za „národnostnú súdržnosť

všetkých Maďarov“ je považovaný za legitímnu obhajobu záujmov národného spoločenstva. V prípade Uhorska tento postup ignoroval záujmy ostatných uhorských národov, v prípade Slovenska, Juhoslávie a Rumunska tento postup ignoruje fenomenálny vyššieho štátneho útvaru, ktorého stabilita by nemala týmito neraz umelo vytváranými problémami ohrozená. Vôbec by neprekvapilo, ak by preferovanie problematiky maďarských menšín žijúcich v iných štátoch EÚ, teda mimo hraníc súčasného Maďarska, viedlo k ďalšej destabilizácii EÚ, ktorá pri svojich dnešných problémoch potrebuje iné témy a iné riešenia. Napokon tieto progresívne témy jednoty, spolupráce a spoločného úsilia potrebuje rovnako Slovensko ako aj Maďarsko.

Selepčeni evidentne vystupuje v dejinách ako Slovák, ale najmä ako Uhor, občan a predstaviteľ vyššieho štátneho celku. Myslim si, že jeho „uhorskosť“, jeho uhorská identita je dôležitejšou kvalitou, než jeho „slovenskosť“ a napriek tomuto poradiu dôležitosti urobil pre Slovensko v rámci Uhorska a Habsburskej monarchie viac, než ktokoľvek iný. Nie je v dnešnej situácii, keď potrebujeme nanovo definovať, uvedomiť si a zažiť svoju novú identitu, Selepčeniho duchovný, občiansky a štátnický postoj návodom, ako zvládnuť túto zložitú etapu našich dejín, v ktorej sme zakrátko po etablovaní sa ako štátoprávného národa museli odstúpiť rad prvkov našej suverenity centrálnym orgánom EÚ?

Málo analyzovaným prvkom je Selepčeniho bohatstvo, presnejšie - jeho cesta k bohatstvu a správa majetku, počínajúc zdrojmi až po dary,

subvencie a investície. Jeho životná dráha, ktorú možno bez nadsadenia opísať ako cestu od pastiera k miliardárovi je príkladná pokiaľ ide o vzťah k materiálnemu bohatstvu, resp. biede. Slovinci sa vyznačujú nadmernou úctou voči biede. Stotožňujú biedu s hlavnými morálnymi hodnotami človeka (pozri príslovie „Chudoba cti netratí“). Vďaka tomu na jednej strane pociťujeme zábrany priznať sa, že nám záleží aj na peniazoch a majetku, ale aj zábrany zaradiť sa medzi majetných, lebo tí všetci sú vystavení závidia a podozrievaniu bez ohľadu na to, ako v skutočnosti získali svoj majetok. Tento postoj k chudobe a bohatstvu sa premietol aj do našej literárnej spisby, dramatickej tvorby, výberu tém. Ako by autori nedokázali odlišiť, že bieda môže byť na jednej strane dôsledkom sociálnej nespravodlivosti, teda neprimeraného rozdeľovania spoločenského bohatstva, ale na druhej strane môže byť aj dôsledkom neschopnosti, nedostatku vzdelania, nechoty tvrdo a vytrvalo pracovať. Tak ako nemožno zatracovať všetkých boháčov, tak nemožno automaticky pasovať chudobných a biednych chudákov za „vzorových“ jedincov.

Na nebezpečenstvo tohto vyvyšovania ideálu čestného a poctivého chudáka a na údajný rozpor medzi majetkom a počestnosťou upozorňovali aj niektorí významní slovenskí vzdelanci, zapodievajúc sa sociológiou kultúry, ako napr. evanjelický kňaz - filológ a sociológ, absolvent Univerzity v Lipsku a v Paríži Ján Lajčiak (1875-1918), ktorý sa dôrazne postavil proti pozdvíhaniu biedy na úroveň akéhosi nimbu ľudského bytia a idealizovanie biedy označil za najväčšie nebezpečenstvo pre ľud. - Selepčeni na vlastnom osude a kariére rozpoznal, čo znamenajú peniaze v osude človeka pri rozvinutí jeho vrodenných kvalít a predpokladov. Toto poznanie ho viedlo jednak k zhromažďovaniu majetku, ale zároveň aj k cieľavedomej redistribúcii vo forme darov a subvencií na miesta a ľuďom, kde by tieto peniaze mohli priniesť čo najväčší osoh. Z tohto hľadiska je Selepčeni príkladom pre ľudí v núdzi, ako možno motiváciu peniazmi a ziskom včleniť medzi spravodlivé a žiaduce parametre nášho bytia a na druhej strane pre bohatých, ako by sa mali venovať boju proti biede cieľenými dotáciami a darmi ako predpokladu vlastného prežitia, svojho spokojného života medzi spokojnými ľuďmi.

Žiadna doba sa nezaobíde bez vzorov. A žiadne dejiny sa nezaobídu bez skutočných veľikášov, ktorí stelesňujú súbor duchovných a mravných hodnôt tak skvele dokumentovaných autormi dnešných príspevkov.

Selepčeni v plnom rozsahu zodpovedá úlohe vzorového príkladu postojov a správania. Teraz ide už len o to, aby sme boli schopní priblížiť si ho ako meradlo nielen historických udalostí, ale aj nás samotných, našej doby a nášho úsilia. V mene lepšej budúcnosti Slovenska a Slovákov.

(Krátene)

Snímanie z kríža v nitrianskej katedrále, ktoré dal postaviť roku 1662 biskup Juraj Selepčeni

